

# Spis treści

|                                                                                                       |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Lista tabel, rysunków i map</b> .....                                                              | <b>9</b>  |
| <b>Lista załączników</b> .....                                                                        | <b>13</b> |
| <b>Wstęp</b> .....                                                                                    | <b>15</b> |
| <i>(Agata Górny, Izabela Grabowska-Lusińska, Magdalena Lesińska)</i>                                  |           |
| <b>1. Polska jako kraj imigracji – wprowadzenie</b> .....                                             | <b>23</b> |
| <i>(Marek Okólski)</i>                                                                                |           |
| 1.1. Koncepcja, podejście badawcze i podstawy empiryczne .....                                        | 23        |
| 1.1.1. Wprowadzenie .....                                                                             | 23        |
| 1.1.2. Metoda badania .....                                                                           | 26        |
| 1.1.3. Wcześniejsze badania OBM nad imigracją .....                                                   | 28        |
| 1.1.4. Dokumentacja empiryczna: zakres i jakość danych .....                                          | 32        |
| 1.2. Początki napływu migracyjnego do Polski .....                                                    | 34        |
| 1.2.1. Kiedy rozpoczął się napływ ludności? .....                                                     | 34        |
| 1.2.2. Napływ według formy mobilności i kraju pochodzenia<br>osób migrujących .....                   | 36        |
| 1.2.3. Zasób migrantów (liczba cudzoziemców przebywających<br>w Polsce) .....                         | 50        |
| 1.2.4. Głos na temat migrantów nielegalnych .....                                                     | 62        |
| 1.2.5. Cechy demograficzne i społeczno-ekonomiczne<br>imigrantów .....                                | 64        |
| <b>2. Polityka migracyjna w Polsce oraz jej wpływ<br/>na napływ i osiedlanie się imigrantów</b> ..... | <b>69</b> |
| 2.1. Polityka migracyjna jako przedmiot analizy<br>– uwagi wstępne .....                              | 69        |
| <i>(Magdalena Lesińska)</i>                                                                           |           |
| 2.2. Europeizacja polskiej polityki migracyjnej i jej efekty .....                                    | 74        |
| <i>(Maciej Duszczak, Magdalena Lesińska)</i>                                                          |           |
| 2.3. Polityka migracyjna Polski w praktyce .....                                                      | 78        |
| 2.3.1. Polityka wjazdu na terytorium Polski .....                                                     | 79        |
| <i>(Monika Szulecka)</i>                                                                              |           |
| 2.3.2. Polityka dostępu do polskiego rynku pracy .....                                                | 88        |
| <i>(Maciej Szczepański)</i>                                                                           |           |
| 2.3.3. Polityka wobec migrantów<br>o nieuregulowanym statusie .....                                   | 95        |
| <i>(Monika Szulecka)</i>                                                                              |           |
| 2.3.4. Polityka integracyjna .....                                                                    | 102       |
| <i>(Magdalena Lesińska)</i>                                                                           |           |

|                                                                |            |
|----------------------------------------------------------------|------------|
| 2.3.5. Polityka naturalizacyjna .....                          | 108        |
| (Renata Stefańska)                                             |            |
| 2.3.6. Polityka wobec cudzoziemców pochodzenia polskiego ..... | 115        |
| (Renata Stefańska)                                             |            |
| 2.4. Wnioski .....                                             | 121        |
| (Magdalena Lesińska)                                           |            |
| <b>3. Rynek pracy (gospodarka) jako siła napędzająca</b>       |            |
| <b>napływ imigrantów do Polski .....</b>                       | <b>125</b> |
| 3.1. Wstęp .....                                               | 125        |
| (Izabela Grabowska-Lusińska)                                   |            |
| 3.2. Imigranci na polskim rynku pracy .....                    | 130        |
| (Izabela Grabowska-Lusińska, Anna Janicka-Żylicz)              |            |
| 3.2.1. Rejestrowane zatrudnienie imigrantów w Polsce .....     | 133        |
| (Izabela Grabowska-Lusińska)                                   |            |
| 3.2.2. Nieudokumentowani cudzoziemcy                           |            |
| na polskim rynku pracy .....                                   | 142        |
| (Izabela Grabowska-Lusińska, Monika Szulecka)                  |            |
| 3.2.3. Samozatrudnienie cudzoziemców w Polsce .....            | 147        |
| (Izabela Grabowska-Lusińska)                                   |            |
| 3.2.4. Imigranci na polskim rynku pracy                        |            |
| – próba krótkiej oceny .....                                   | 148        |
| (Izabela Grabowska-Lusińska)                                   |            |
| 3.3. Podstawowe czynniki popytowe napływu                      |            |
| cudzoziemskiej siły roboczej do Polski .....                   | 149        |
| (Anna Janicka-Żylicz)                                          |            |
| 3.3.1. Podstawowe charakterystyki                              |            |
| polskiego rynku pracy w latach 1989–2008 .....                 | 150        |
| 3.3.2. Czynniki makroekonomiczne a napływ cudzoziemców         |            |
| do Polski .....                                                | 152        |
| 3.3.3. Odpływ siły roboczej a napływ pracowników               |            |
| cudzoziemskich: poziom krajowy i regionalny .....              | 155        |
| 3.3.4. Dynamika napływu a niedobory .....                      | 159        |
| 3.3.5. Makroekonomiczne czynniki napędzające i hamujące        |            |
| napływ pracowników cudzoziemskich .....                        | 167        |
| 3.4. Dodatkowe czynniki napływu cudzoziemców                   |            |
| na polski rynek pracy .....                                    | 168        |
| 3.4.1. Społeczna akceptacja obecności cudzoziemców             |            |
| na polskim rynku pracy .....                                   | 168        |
| (Marta Anacka)                                                 |            |
| 3.4.2. Polityka wobec imigracji zarobkowej w Polsce .....      | 171        |
| (Maciej Szczepański)                                           |            |
| 3.5. Ekonomiczne skutki napływu cudzoziemców                   |            |
| i perspektywy na przyszłość .....                              | 174        |
| (Anna Janicka-Żylicz, Paweł Kaczmarczyk)                       |            |
| 3.5.1. Pozycja cudzoziemców na polskim rynku pracy .....       | 174        |

|                                                                                                                                                   |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 3.5.2. Rola pracowników cudzoziemskich na polskim rynku pracy<br>– komplementarni czy substytucyjni? .....                                        | 180        |
| 3.6. Wnioski .....                                                                                                                                | 185        |
| (Izabela Grabowska-Lusińska)                                                                                                                      |            |
| <b>4. Wybrane aspekty integracji imigrantów:<br/>w poszukiwaniu mechanizmów sprzyjających<br/>dalszemu napływowi cudzoziemców do Polski .....</b> | <b>188</b> |
| 4.1. Wstęp .....                                                                                                                                  | 188        |
| (Agata Górny)                                                                                                                                     |            |
| 4.1.1. Czasowość i trwałość w napływie do Polski – tło analizy .....                                                                              | 188        |
| 4.1.2. Podejście analityczne .....                                                                                                                | 190        |
| 4.1.3. Dane .....                                                                                                                                 | 194        |
| 4.1.4. Struktura rozdziału .....                                                                                                                  | 195        |
| 4.2. Prawny wymiar integracji .....                                                                                                               | 196        |
| (Renata Stefańska)                                                                                                                                |            |
| 4.3. Społeczny wymiar integracji .....                                                                                                            | 202        |
| (Aneta Piekut)                                                                                                                                    |            |
| 4.3.1. Wprowadzenie .....                                                                                                                         | 202        |
| 4.3.2. Relacje społeczne migrantów w Polsce .....                                                                                                 | 202        |
| 4.3.3. Rodzaj sieci społecznych .....                                                                                                             | 206        |
| 4.3.4. Relacje z krajem wysyłającym .....                                                                                                         | 212        |
| 4.3.5. Uwagi końcowe .....                                                                                                                        | 214        |
| 4.4. Ekonomiczny wymiar integracji .....                                                                                                          | 216        |
| (Marta Kindler, Monika Szulecka)                                                                                                                  |            |
| 4.4.1. Wprowadzenie .....                                                                                                                         | 216        |
| 4.4.2. Działalność handlowa .....                                                                                                                 | 217        |
| 4.4.3. Usługi gastronomiczne .....                                                                                                                | 220        |
| 4.4.4. Rolnictwo .....                                                                                                                            | 222        |
| 4.4.5. Prace domowe .....                                                                                                                         | 223        |
| 4.4.6. Edukacja .....                                                                                                                             | 225        |
| 4.4.7. Uwagi końcowe .....                                                                                                                        | 226        |
| 4.5. Wnioski .....                                                                                                                                | 228        |
| (Agata Górny)                                                                                                                                     |            |
| <b>5. Wnioski ogólne .....</b>                                                                                                                    | <b>232</b> |
| 5.1. Podsumowanie z perspektywy polityki migracyjnej .....                                                                                        | 232        |
| (Magdalena Lesińska, Renata Stefańska, Monika Szulecka)                                                                                           |            |
| 5.1.1. Rozwój polityki migracyjnej w kraju „płynnej imigracji” .....                                                                              | 232        |
| 5.1.2. Rekomendacje .....                                                                                                                         | 237        |
| 5.2. Konkluzje końcowe .....                                                                                                                      | 252        |
| (Agata Górny, Izabela Grabowska-Lusińska,<br>Magdalena Lesińska, Marek Okólski)                                                                   |            |
| <b>Załączniki .....</b>                                                                                                                           | <b>262</b> |
| <b>Bibliografia .....</b>                                                                                                                         | <b>299</b> |
| <b>Autorzy .....</b>                                                                                                                              | <b>313</b> |

## Lista tabel, rysunków i map

|                                                                                                                                                                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Tabela 1.1. Strumienie/zasoby cudzoziemców do Polski/w Polsce;<br>główne kraje obywatelstwa, 2006 r. ....                                                                                                                              | 44  |
| Tabela 1.2. Cudzoziemcy – rezydenci w Polsce według statusu<br>pobytowego na podstawie ich własnych deklaracji<br>(spis ludności z 2002 r.); 10 najważniejszych krajów<br>obywatelstwa (w %; dokładne liczby – czcionka pochyła) ..... | 53  |
| Tabela 1.3. Imigracja do Polski w latach 1989–2000, według stanu na dzień<br>20 maja 2002 r., według wybranych kategorii imigrantów, obywatelstwa<br>i okresu przybycia .....                                                          | 56  |
| Tabela 1.4. Populacja cudzoziemców i obywateli według płci<br>w świetle spisu ludności z 2002 r. (w %) .....                                                                                                                           | 65  |
| Tabela 1.5. Populacja cudzoziemców i obywateli według grup wieku<br>w świetle spisu ludności z 2002 r. (w %) .....                                                                                                                     | 65  |
| Tabela 1.6. Imigranci i ludność rodzima w wieku 15+ według<br>wykształcenia i płci w świetle spisu ludności z 2002 r. (w %) .....                                                                                                      | 66  |
| Tabela 1.7. Wskaźniki aktywności zawodowej, zatrudnienia i bezrobocia<br>imigrantów i ludności rodzimej według płci w świetle<br>spisu ludności z 2002 r. (w %) .....                                                                  | 67  |
| Tabela 2.1. Wyniki programów regularizacyjnych<br>wprowadzonych w Polsce w 2003 i 2007 r.<br>(10 najważniejszych krajów pochodzenia migrantów) .....                                                                                   | 101 |
| Tabela 2.2. Sposoby nabycia obywatelstwa polskiego – zasady ogólne .....                                                                                                                                                               | 112 |
| Tabela 2.3. Prawa różnych kategorii imigrantów pochodzenia polskiego<br>wyróżnionych ze względu na metodę legalizacji pobytu w Polsce .....                                                                                            | 117 |
| Tabela 2.4. Imigranci pochodzenia polskiego w świetle danych<br>statystycznych .....                                                                                                                                                   | 120 |
| Tabela 3.1. Źródła danych dotyczące imigrantów na rynku pracy,<br>ich dostępność i zwięzły opis .....                                                                                                                                  | 128 |
| Tabela 3.2. Cudzoziemcy w ogóle zatrudnionych na polskim rynku pracy<br>w świetle różnych źródeł danych .....                                                                                                                          | 131 |
| Tabela 3.3. Nieudokumentowani pracownicy cudzoziemscy w ogóle<br>zatrudnionych na polskim rynku pracy .....                                                                                                                            | 131 |
| Tabela 3.4. Pozycja Polski pod względem wielkości imigracji<br>wśród wybranych krajów UE-27 .....                                                                                                                                      | 132 |
| Tabela 4.1. Typologia migrantów według ich miejsca zamieszkania<br>i liczby miejsc zamieszkania .....                                                                                                                                  | 191 |

|                                                                                                                                                                                                                                |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rysunek 1.1. Napływ różnych kategorii cudzoziemców do Polski, 1985–2007 .....                                                                                                                                                  | 37  |
| Rysunek 1.2. Imigracja do Polski w latach 1989–2001 w świetle wyników spisu ludności z 2002 r. ....                                                                                                                            | 55  |
| Rysunek 2.1. Oświadczenia pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy, lipiec 2007 r. – grudzień 2009 r. ....                                                           | 95  |
| Rysunek 2.2. Obywatelstwa nadane przez Prezydenta RP oraz odmowy nadania obywatelstwa polskiego, 1992–2008 .....                                                                                                               | 115 |
| Rysunek 3.1. Cudzoziemcy pracujący w gospodarce narodowej (1995–2007), zezwolenia na pracę dla cudzoziemców (1990–2008), zezwolenia na pobyt stały (1992–2008), zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (1998–2008) ..... | 134 |
| Rysunek 3.2. Zezwolenia na pracę wydane obywatelom UE-15, UE-10 oraz obywatelom krajów sąsiadujących z Polską na wschodzie: Białorusi, Rosji i Ukrainy, 1993–2008 .....                                                        | 135 |
| Rysunek 3.3.a. Struktura wydanych zezwoleń na pracę cudzoziemców w Polsce według grup zawodowych, liczby bezwzględne, 1993–1999 .....                                                                                          | 137 |
| Rysunek 3.3.b. Struktura wydanych zezwoleń na pracę cudzoziemców w Polsce według grup zawodowych, liczby bezwzględne, 2000–2002 .....                                                                                          | 138 |
| Rysunek 3.4. Firmy zatrudniające oraz planujące zatrudnić cudzoziemców w określonych zawodach według wielkości firm .....                                                                                                      | 141 |
| Rysunek 3.5. Oświadczenia pracodawców o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca według sektorów zatrudnienia zarejestrowane miesięcznie, lipiec 2007 r. – maj 2009 r. ....                                                           | 146 |
| Rysunek 3.6. Wzrost PKB, wzrost zatrudnienia a poziom bezrobocia w Polsce w latach 1990–2008 (w %) .....                                                                                                                       | 151 |
| Rysunek 3.7. Wzrost PKB a dynamika zezwoleń na pracę i przekroczeń granicy przez cudzoziemców w Polsce, 1990–2008 .....                                                                                                        | 154 |
| Rysunek 3.8. Polscy emigranci krótko i długoterminowi za granicą w latach 1994–2009, dane kwartalne, w tysiącach .....                                                                                                         | 156 |
| Rysunek 3.9. Emigranci i osoby w wieku produkcyjnym w Polsce w latach 2000–2007, dane kwartalne, w tysiącach .....                                                                                                             | 158 |
| Rysunek 3.10. Wakaty (w tysiącach) a zezwolenia na pracę cudzoziemców, dane roczne, 2000–2008 .....                                                                                                                            | 160 |
| Rysunek 3.11. Wakaty (dane kwartalne, w tysiącach) a zezwolenia na pracę cudzoziemców (dane półroczne), 2000–2009 .....                                                                                                        | 161 |
| Rysunek 3.12. Brak pracowników jako bariera wzrostu (% przedsiębiorstw) według sektorów gospodarki i ogółem, dane kwartalne, 2005(IV)–2008(III) .....                                                                          | 162 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rysunek 3.13. Bariera niedoboru pracowników i kosztów pracy<br>w sektorze budownictwa a zezwolenia<br>na pracę cudzoziemców, 1993–2009 .....                                                                                                                                                                                            | 163 |
| Rysunek 3.14. Bariera niedoboru pracowników w sektorze<br>przemysłowym a zezwolenia na pracę cudzoziemców, 1993–2009 .....                                                                                                                                                                                                              | 164 |
| Rysunek 3.15. Bariera kosztów pracy w sektorze handlu<br>a zezwolenia na pracę cudzoziemców, 1993–2008 .....                                                                                                                                                                                                                            | 165 |
| Rysunek 3.16. Udziały sektorów gospodarki w liczbie wakatów, liczbie nowo<br>utworzonych miejsc pracy, wielkości zatrudnienia oraz<br>liczbie zezwoleń na pracę, dane kwartalne, 2005–2008 .....                                                                                                                                        | 166 |
| Rysunek 3.17. Struktura odpowiedzi na pytanie<br>„W jakim stopniu zgadzasz się ze stwierdzeniem, że przybysze z innych<br>krajów odbierają pracę osobom urodzonym w Polsce?” oraz na pytanie<br>„W jakim stopniu zgadzasz się ze stwierdzeniem, że przybysze z innych<br>krajów przyczyniają się do rozwoju polskiej gospodarki?” ..... | 170 |
| Rysunek 3.18. Rozwój systemu zezwoleń na pracę cudzoziemców<br>i katalogu wyjątków od obowiązku posiadania tego zezwolenia<br>a liczba wydanych zezwoleń na pracę, 1989–2009 .....                                                                                                                                                      | 173 |
| Rysunek 3.19. Indywidualne zezwolenia na pracę cudzoziemców<br>według sektorów zatrudnienia (odsetek wszystkich zezwoleń<br>w danej kategorii), 2002 i 2006 r. (w %) .....                                                                                                                                                              | 176 |
| Rysunek 3.20. Indywidualne zezwolenia na pracę cudzoziemców według<br>grupy zawodowej (odsetek wszystkich zezwoleń w danej kategorii),<br>2002 i 2006 r. (w %) .....                                                                                                                                                                    | 178 |
| Rysunek 3.21. Motywy zatrudniania cudzoziemców według<br>wielkości firmy (w %) .....                                                                                                                                                                                                                                                    | 182 |
| Rysunek 5.1. Główni aktorzy polityki migracyjnej w Polsce .....                                                                                                                                                                                                                                                                         | 250 |
| Mapa 1.1. Rozmieszczenie przestrzenne cudzoziemców<br>– rezydentów stałych w 2002 r. ....                                                                                                                                                                                                                                               | 58  |
| Mapa 1.2. Rozmieszczenie przestrzenne cudzoziemców<br>– rezydentów czasowych w 2002 r. ....                                                                                                                                                                                                                                             | 60  |